

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008 - ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

Αυτός που εις το τετράδραχμον επάνω...
Νομίσματα και Κωνσταντίνος Καβάφης

Με την ευγενική χορηγία

*****

CLUB HOTEL CASINO LOUTRAKI
CONFERENCE RESORT & CASINO

Ο Κωνσταντίνος Καβάφης, σε πολλά ποιήματά του έχει δραματοποιήσει στιγμές ιστορικών αλλαγών, έντασης. Έχει φωτίσει ιστορικά πρόσωπα από τη δική του οπτική γωνία, ακολουθώντας τα στη δύσκολη πορεία τους σε καθοριστικές και μοιραίες στιγμές της ζωής τους, οι οποίες υπήρξαν αποτέλεσμα των επιλογών τους ή των ιστορικών συνθηκών ή και των δύο.

Ο Καβάφης είχε βαθιά γνώση της ιστορίας. Ήταν ενήμερος για τα έργα των ιστορικών της εποχής του, διάβαζε συχνά Πλούταρχο και Πολύβιο και δεν θα ήταν άστοχο να αναφέρουμε ότι χρησιμοποίησε τα νομίσματα, ειδικά της ελληνιστικής εποχής, ως ιστορική πηγή και πηγή έμπνευσης. Δεν είναι τυχαίο ότι τέσσερα από τα ποιήματά του έχουν σαφή αναφορά σε νομίσματα των οποίων ο Καβάφης όχι μόνο γνώριζε την εικονογραφία αλλά και τις επιγραφές.

Τα νομίσματα χρησιμοποιούνται ως αντικείμενα-μέσα επικοινωνίας με το παρελθόν. Τα ελληνιστικά νομίσματα με σαφή τον συμβολισμό αλλά και την αφηγηματικότητα των παραστάσεών τους είναι πολύ πιο παραστατικά από τα νομίσματα του Ιουλιανού και των βυζαντινών αυτοκρατόρων. Παρόλα αυτά όταν ο ποιητής σχεδιάζει σύμβολα και μοτίβα για το οικογενειακό του έμβλημα, τα αναζητά στα βυζαντινά νομίσματα και μολυβδόβουλλα, τα οποία ίσως αισθάνεται πιο κοντά στην παράδοσή του .

Στην έκθεση γίνεται προσπάθεια να συνδυαστούν τα ποιήματα του Καβάφη με νομίσματα που μαρτυρούν για το πρόσωπο ή την ιστορική στιγμή στην οποία αναφέρονται.

Η επιλογή των ποιημάτων έγινε με τη δυνατότητα που έδιναν να προβληθούν τα νομίσματα των ηγεμόνων ή των ιστορικών γεγονότων. Το ποίημα «Περιμένοντας τους Βαρβάρους» αποτελεί μια ενότητα στην οποία παρουσιάζονται συμβατικά 5 νομίσματα των λαών των μεγάλων επιδρομών.

Τα νομίσματα δεν εικονογραφούν τα ποιήματα αλλά δίνουν ένα έναυσμα στους επισκέπτες να βιώσουν την ατμόσφαιρα που δημιουργούν τα έργα του ποιητή. Σχέδια και επιστολές του, δάνεια από τη συλλογή του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού και μολυβδόβουλλα του Νομισματικού Μουσείου μαρτυρούν για τις πηγές έμπνευσης του.

Αντικείμενα της ελληνιστικής, ρωμαϊκής και παλαιοχριστιανικής Αλεξάνδρειας, δάνεια από το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, μας θυμίζουν την πόλη από την ιστορία της οποίας εμπνεύστηκε πολλά ο ποιητής.

Προσωπικά αντικείμενα του Καβάφη, δάνεια από τη συλλογή Μάνου Χαριτάτου φέρνουν πιο κοντά μας τον ποιητή.

Αποσπάσματα από το Ημερολόγιο του ποιητή μας πληροφορούν για το ταξίδι του στην Αθήνα το 1901, και την επίσκεψή του στο Ιλίου Μέλαθρον, στο ίδιο κτήριο όπου τώρα πραγματοποιείται η έκθεση, και το Νομισματικό Μουσείο, το οποίο στεγαζόταν τότε στην Ακαδημία.

Περισσότερες πληροφορίες για τον ποιητή και την εποχή του ο επισκέπτης μπορεί να αναζητήσει στο info desk μέσα στο μουσείο όπου θα είναι διαθέσιμο το CDRom του Σπουδαστηρίου Νέου Ελληνισμού.

Εκτίθενται 176 νομίσματα, 18 αρχαία αντικείμενα, 2 μολυβδόβουλλα και 1 χρυσόβουλλο, τα οποία αναφέρονται σε 34 ποιήματα.

Αγέλαος

«Μη πολεμάτε πια
οι Έλληνες τους Έλληνας»

Αργυρό τετράδραχμο,
Φίλιππος Ε΄ της Μακεδονίας, 221-179 π.Χ.

Στις **Πτολεμαϊκά και Σελευκδικά Ημέραι** περιλαμβάνονται ποιήματα που αναφέρονται στις δύο μεγάλες οικογένειες της Αιγύπτου και της Συρίας. Παρουσιάζονται 44 νομίσματα των δύο ισχυρών αυτών οίκων που οι ηγεμόνες τους ενέπνευσαν ιδιαίτερα τον ποιητή. Στις **Μικρασιατικά Ημέραι** περιλαμβάνονται 2 ποιήματα που αναφέρονται στα βασίλεια του Πόντου και της Αρμενίας. Παρουσιάζονται 5 νομίσματα του Μιθριδάτη ΣΤ΄ του Πόντου, του Τιγράνη Α΄ της Αρμενίας και του ρωμαίου στρατηγού Πομπηίου.

Η Δόξα των Πτολεμαίων

Χρυσό οκτάδραχμο,
Πτολεμαίος Δ΄ Φιλοπάτωρ,
222-205 π.Χ.

Χρυσό πεντάδραχμο,
Πτολεμαίος Β΄ Φιλάδελφος,
285-246 π.Χ.

Στις **Αλεξανδρινά Ημέραι** περιλαμβάνονται 6 ποιήματα που αναφέρονται στην αγαπημένη πόλη του ποιητή την Αλεξάνδρεια, την εποχή του τέλους των Πτολεμαίων και της αρχής της ρωμαϊκής κυριαρχίας. Παρουσιάζονται 22 πτολεμαϊκά και ρωμαϊκά νομίσματα του 1ου αιώνα π.Χ. .

Μάρτιαι Είδοι

Δηνάριο, Βρούτος, 43-42 π.Χ.

Μάρτιαι Είδοι είναι η 15η Μαρτίου. Την ημέρα εκείνη, το 44 π.Χ., ο Ιούλιος Καίσαρας δολοφονήθηκε από τον Βρούτο και τον Κάσσιο. Τα δύο ξίφη και ο πύλος των απελευθέρων προβάλλουν την πράξη της δολοφονίας του Ιουλίου Καίσαρα ως απελευθέρωση της Ρώμης από την δικτατορία του.

Καισαρίων

«Αν πεις για τες γυναίκες της γενιάς, κι αυτές
όλες η Βερενίκες κ' η Κλεοπάτρες θαυμαστές»

Αργυρό τετράδραχμο,
Κλεοπάτρα Ζ΄, 51-30 π.Χ.

Χρυσό δεκάδραχμο,
Πτολεμαίος Γ΄ Ευεργέτης, 246-221 π.Χ.,
στο όνομα της Βερενίκης

Στις **Ιουλιανά Ημέραι** περιλαμβάνονται 2 ποιήματα που αναφέρονται στην προσωπικότητα του αυτοκράτορα Ιουλιανού (361-363). Παρουσιάζονται νομίσματα του Ιουλιανού και της οικογένειάς του Μ. Κωνσταντίνου.

Σόλιδος Ιουλιανός, 361-363

Στις **Βυζαντινά Ημέραι** περιλαμβάνονται 6 ποιήματα για τους Κομνηνούς και τους Παλαιολόγους, τον οικογενειακό τους περίγυρο, την παρακμή πριν από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης και την πτώση της Τραπεζούντας.

Χρυσόβουλλο, Κωνσταντίνος ΙΑ΄ Παλαιολόγος, 1448-1453,
Βιέννη, Kunsthistorisches Museum

Η ενότητα **Νομίσματα** αναφέρεται στα ποιήματα όπου τα νομίσματα έχουν μια κυρίαρχη θέση.

Το ποίημα για το βασιλιά της Καππαδοκίας Οροφέρνη ξεκινά με την περιγραφή του ηγεμόνα στο τετράδραχμο επάνω. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται εκτός από το τετράδραχμο του Οροφέρνη (157-154 π.Χ.) και νομίσματα του παππού του από την πλευρά της μητέρας του Αντιόχου Γ' (223-187 π.Χ.), του πατέρα του Αριαράθης Δ' της Καππαδοκίας (220-163 π.Χ.), και του προστάτη του Δημητρίου Σωτήρος (162-150 π.Χ.). Στη βιβλιοθήκη του Καβάφη βρισκόταν το βιβλίο του Edwyn R. Bevan, *The House of Seleucus*, α' έκδοση 1902, όπου απεικονίζεται το νόμισμα του Οροφέρνη. Το ποίημα γράφηκε το 1915.

Οροφέρνης

«Αυτός που εις το τετράδραχμον επάνω
μοιάζει σαν να χαμογελά το πρόσωπο του
το έμορφο, λεπτό του πρόσωπο,
αυτός εις ο Οροφέρνης Αριαράθου»

Αργυρό τετράδραχμο,
Οροφέρνης,
159-157 π.Χ.,
Παρίσι, BNF, Cabinet des Medailles

Στο ποίημα «Φιλέλλην» κάποιος ηγεμόνας πέρα από τη Μεσοποταμία δίνει οδηγίες για την χάραξη του νομίσματος του. Κι εδώ ο Καβάφης φαίνεται να γνωρίζει τα νομίσματα των Πάρθων ηγεμόνων στα οποία αναφέρεται. Παρουσιάζονται 11 νομίσματα Πάρθων ηγεμόνων με ελληνικές επιγραφές.

Φιλέλλην

«...να χαραχθεί με γράμματα κομψά Φιλέλλην...»

Αργυρό τετράδραχμο,
Γοτάρξης Α', 91-87/6 π.Χ. με την επι-
γραφή: Βασιλεύς Βασιλέων, Επικρατής,
Φιλέλλην

Στο ποίημα «Νομίσματα» αναφέρονται τα νομίσματα των βασιλέων της Βακτρίας με επιγραφές ελληνικές και ινδικές. Παρουσιάζονται 9 νομίσματα ηγεμόνων της Βακτρίας.

Νομίσματα

«Νομίσματα με ινδικές επιγραφές
είναι κραταιοτάτων μοναρχών,
του Εβουκρατιντάζα...»

Αργυρό τετράδραχμο, Ευκρατίδης Α', 170-145 π.Χ.,
ο Εβουκρατιντάζα του ποιήματος.

Στο σχεδιάσμα [Σκλάβος και Δούλος] ο ήρωας του ποιήματος είναι ένας σκλάβος που εργάζεται στο νομισματοκοπείο και καταμετρά νομίσματα επί βασιλείας Σεπτιμίου Σεβήρου, 193-211 π.Χ. Παρουσιάζονται 1 χρυσό και 10 χάλκινα νομίσματα εποχής του Σεπτιμίου Σεβήρου.

[Σκλάβος και Δούλος]

«Σευήρου βασιλεύοντος ο κόσμος ευτυχεί»

Aureus, Σεπτίμιος Σεβήρος,
193-211 μ.Χ.

Οι υπόλοιπες ενότητες της έκθεσης είναι κατά κύριο λόγο χρονολογικές.

Η ενότητα **Αρχαίαι Ημέραι** περιλαμβάνει δύο ποιήματα τις «Θερμοπύλες» και τη «Ναυμαχία». Παρουσιάζονται νομίσματα των αντιπάλων Περσών και Αθηναίων και 2 νομίσματα με την παράσταση του στρατηγού Θεμιστοκλή.

Θερμοπύλες

«Κ' οι Μήδοι επί τέλους θα διαβούνε»

Χρυσός δαρεικός,
Βασιλείς Περσίας, 500-470 π.Χ.

Η Ναυμαχία

«Τι εγυρεύαμεν εκεί στην Σαλαμίνα»

Αργυρό τετράδραχμο, Αθήνα, μέσα 5ου αι. π.Χ.

Η προσθήκη του στεφανίου ελιάς στο κράνος της Αθηνάς, μετά το τέλος των Μηδικών πολέμων, προβάλλει τη συμβολή της Αθηνάς στην ήττα των Περσών.

Στις **Ελλαδικαί Ημέραι** περιλαμβάνονται ποιήματα που αναφέρονται στην κατάσταση στην Ελλάδα μετά τον Αλέξανδρο.

Παρουσιάζονται 19 νομίσματα: του Αλεξάνδρου Γ' (336-323 π.Χ.), του Δημητρίου Πολιορκητή (306-283 π.Χ.), του Πύρρου (297-273 π.Χ.), του Φιλίππου Ε' (221-197 π.Χ.), του Κοινού των Αιτωλών (270-168 π.Χ.) και της Αχαϊκής Συμπολιτείας (160-150 π.Χ.).

Ο Βασιλεύς Δημήτριος

«Σαν τον παραίτησαν οι Μακεδόνες
κί απέδειξαν πως προτιμούν τον Πύρρο
ο βασιλεύς Δημήτριος...»

Αργυρό τετράδραχμο,
Δημήτριος Πολιορκητής της Μακεδονίας, 306-283 π.Χ.

Ο Κ. Π. Καβάφης (1863-1933) ένας από τους μεγαλύτερους Έλληνες ποιητές, έγραψε περισσότερα από 300 ποιήματα από τα οποία πολλά μεταφράστηκαν πολύ νωρίς σε άλλες γλώσσες και αγαπήθηκαν από το διεθνές κοινό.

Η οικογένεια του καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη, έζησε μερικά χρόνια στην Αγγλία και πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην Αλεξάνδρεια. Ανήκε στις γενιές εκείνες των Ελλήνων με κοσμοπολίτικη ανατροφή και πρακτική. Στα χρόνια του ποιητή, η Αλεξάνδρεια ήταν μια κοσμοπολίτικη πόλη όπως και στην όψιμη ελληνιστική περίοδο. Ο ποιητής ασχολήθηκε με την ιστορία της πόλης και του ελληνισμού αλλά ήρθε και σε επαφή με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία και τα σύγχρονα καλλιτεχνικά ρεύματα. Ανάλογες αναζητήσεις απασχόλησαν εξάλλου τους Έλληνες της διασποράς, κυρίως της Ανατολικής Μεσογείου στα τέλη του 19ου αι., όπου τα κατάλοιπα του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού ήταν ορατά και η νεοελληνική, μία γλώσσα πολύ διαδεδομένη ακόμα στην περιοχή. Αναζητούσαν από τη μια την εθνική πολιτιστική κληρονομιά, καταγωγή και οριοθέτησή τους και από την άλλη τα νέα επιτεύγματα και κατευθύνσεις της ευρωπαϊκής κοινωνίας.

Ο Κ. Καβάφης φαίνεται ότι ήρθε σε επαφή με τον ευρωπαϊκό συμβολισμό στη λογοτεχνία και στη ζωγραφική. Το ποίημα «Οιδίπους» γράφηκε, όπως λέει ο ίδιος, αφού διάβασε μια περιγραφή του πίνακα «Ο Οιδίποδας και η Σφίγγα» του Gustave Moreau, που παρουσιάστηκε στο Salon του 1864, ένα από τα πρώτα συμβολικά έργα. Ο ζωγράφος θεωρούνταν ο πρόδρομος του συμβολισμού από πολλούς οπαδούς του ρεύματος. Ο ποιητής ήταν εξάλλου εξοικειωμένος με τα σύμβολα που προβάλλουν και τα νομίσματα στη μικρή τους επιφάνεια.

Μουσεία που δάνεισαν έργα:

Kunsthistorisches Museum, Münzkabinett Βιέννη
Bibliothèque Nationale, Cabinet des Medailles, Παρίσι
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα

Φορείς που δάνεισαν έργα:

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού
Μάνος Χαριτάτος - Ιδιωτική Συλλογή

Ομάδα εργασίας:

Δέσποινα Ευγενίδου, διευθύντρια ΝΜ
Γιόρκα Νικολάου, νομισματολόγος ΝΜ
Παναγιώτης Τσέλεκας, νομισματολόγος ΝΜ
Στέφανος Γερουλάνος, καθηγητής Πανεπιστημίου
Βάσω Πέννα, καθηγήτρια Πανεπιστημίου
Αντιόπη Πανταζή, αρχιτέκτων

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ - ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 12 Τ ΗΛ: 210 3632 057 www.nma.gr

Με την ευγενική χορηγία

*****

CLUB HOTEL CASINO LOUTRAKI
CONFERENCE RESORT & CASINO